Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2009 жыл 20-чы ноябрь, байрым кюн. № 222 (18323)

Багъасы3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Кенгеш

Къоркъуусузлукъну вопросу сюзюлгенди

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти Арсен Канокову буюруу бла 18-чи ноябрьде КъМР-ни Экономика эм жамауат-къоркъуусузлукъ жаны бла советини дайым членлери бла болжалындан алгъа кенгеш бардырыгъанды. Анда республикада оперативный- криминоген болумну вопрослары сюзюлгендиле.

КъМР-де жамауат-политика эм криминоген болумну игилендириу жаны бла тийишли мадарла этерге деп буюрулгъанды. Аны бла бирге А/Н1N1 гриппни вирусу жайылмазча болжалгъа салынмай тамманлыгъа керекли мадарла эм фармацевт рынокда болумгъа, энчи белгилеп айтханда, вируса къажау дарманланы адамла къыйналмай табарча этиуге контрольну кючлеу жаны бла оноу да къабыл этилгенди.

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан.
КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

КъМР-ни Парламентинде

Ачыкъланган бузукъулукъланы мычымай кетерирге

КъМР-ни Парламентинде «Къабарты-Малкъарда жашау журтлада эм бюджет сфераны объектлеринде къоркъуусузлукъну жалчытыуну мадарлары» деген темагъа тынгылаула болгъанды. Анга жууаплы министерстволаны бла ведомстваланы келечилери, районлада ол жаны бла жууаплы оноучула къатышшандыла. Аны спикер Чеченланы Ануар бардырыгъанды.

Чечен улу бу тема биогюнлюкде бек магъаналы борчладан бири болгъанын чертгенди. Къабарты-Малкъарда жашау журтлада эм социальный объектледе къоркъуусузлукъну жалчытыуну юсюнден вопрос Россейни Правительствосуну жыйылыуунда да кётюрюлген эди. Спикер жетишмеген затланы юслеринден ачыкъ сёлеширге, аланы кетериую жолларын белгилерге чакъырыгъанды.

Биринчиден, РФ-ни МЧС-ини КъМР-де баш управлениясыны тамтасы Сергей Шагин билдиргенге кёре, жылны аллындан бери от тюшюуден сакълануу жаны бла къаллай мадарла этилгенлерин ачыкълар мурат бла 594 кёп къатлы юйде тинтиуле бардырылгъандыла. Алада 5727 бузукъулукъ ачыкъланнганды, биогюннге аладан жаланда 781 кетерилгенди, башхача айтханда, 17 проценти. Жорукъланы сакъламагъанлары ючюн 146 оноучу бла 117 предприятие административ жууапха тартылгъандыла. Сюдге 49 материал жиберилгенди.

«Жашау журт-коммунальный мюлкню реформасын бардырыу фондуну юсюнден» федеральный законгга тийишлиликде 2007 жылда кёп къатлы юйле алада жашагъанланы товариществоларына (ТСЖ, ЖСК) ётдюрюлгендиле. Сергей Иванович айтханга кёре, аланы таматалары юйлени хайырланыуда къоркъуусузлукъ жалчытыу жаны бла мадарла этмейдиле. От тюшюулени 50 проценти уа кёп къатлы юйледе боладыла.

Социальный магъаналы учреждениланы юслеринден айтханда уа, республикада сабийле, къарт адамла сау юннюю тургъан 38 объект бардыла. Тинтиуледен сора жоруклъаны бузгъанларын ючюн сюдге 25 материал жиберилгенди, Бахсан районну Кубатаба элинде социальный араны иши тохтатылгъанды. Биогюнлюкге ачыкъланнган бузукъулукъланы 70 проценти кетерилгенди.

Сергей Иванович «2007-2012 жыллада КъМР-де социальный магъаналы объектлени от тюшюуден сакълауну юсюнден» республикалы программаны жангыртырыгъа кереклисин чертгенди. 2010 жылда анда белгиленнген жумушлагъа 153 миллион сом керек эди, алай бюджетде уа жаланда 61 миллион салынгъанды. «Иш алай барса, бизни атыбыз аман бла айтылгъанлай турлукъду», - дегенди ол.

Докладчыгъа соруула кёп болгъандыла. Спикерни орунбасары Натби Бозиев ачыкъланнган бузукъулукъланы, къауумлагъа юлешип, кёп ачха къоранч излемегенлени кетерилирча мадарла къурагъа боллугъун айтханды. «Чюйле бла урулуп жабылгъан эшикни ачаргъа, гумуну тазаларгъа дегенча ишлени инспекторлар-рыбыз кёре тургъанлай этерге да боллукъ эди, алай этмейдиле. Биз минг сом тазир салабыз, аны тёлеп къоядыла, иш а тюрленмейди. Жыл жарымны ичинде учреждениланы жангыдан тинтирге эркин тюйюлбюз», - деп жууаплагъанды Сергей Шагин.

Дагъыда сёз районлада кеслери ыразылыкълары бла ишлеген от тюшюуге къажау друживаланы юслеринден да баргъанды. Сергей Иванович элле кеслери аллырына бу жумушланы тамамлаялмазлыкъларын чертгенди. Башында айтылгъан программада республикада 17 депо ишлетирге белгилене эди, алай быйыл ол тюрлю иш ахырда бармагъанды, келир жылгъа алагъа ачха бёлюнмегенди.

Чеченланы Ануар алгъаракълада политехника колледжге тюшген отну ёчюлтюрге пожарныйлеригиз хазыр болмагъанлары ачыкъланнганын эсгертгенди. Сергей Шагин ол заманда суу баргъан шлангла осал халда болгъанларын белгилегенди. «Бизге 10 километр шланг жибергендиле, ала толу жетишедиле, алай Нальчикде сууну басымы аз болгъаны къоркъуулуду», - дегенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

ПРАВИТЕЛЬСТВОЛУ САГЪАТ

Жамауатны къоркъуусузлугъун жалчытыу - магъаналы борчду

Парламентни Президиумуну жыйылыууну чеклерине «Правительстволу сагъат» бардырылгъанды. Парламентарийле РФ-ни Граждан обороналы ишлери, кыйын болумла эмда табийгат кыйынлыкъладан чыкъгъан хатаны кетериу жаны бла министерствосуну КъМР-де Баш управлениясыны начальниги Сергей Шагинни докладына тынгылагъанды эм сюзгендиле.

Граждан оборона, адамланы бла территорияланы кыйын болумладан сакълау, от тюшюуню къоркъуусузлугъун бла суу объектледе адамланы къоркъуусузлукъларын жалчытыу жаны бла Къабарты-Малкъарда къуралгъан мардалы право мурдор адамланы бла территорияланы къоркъуусузлукъларын жалчытыу жаны бла борчланы тамамларгъа онг береди. КъМР-ни 2008 жылда 12-чи майда чыгъарылгъан Закону бла «Къабарты-Малкъар Республикада табийгат эмда техногенный жаны бла байламлы чыкъгъан кыйын болумланы къоркъуусузлукъларын азайтыуну бла женгиллетиую» 2008-2010 жыллагъа республикалы целевой программасы къабыл этилгенди. Правительствону бегимине тийишлиликде табийгат эмда техногенный жаны бла байламлы чыкъгъан кыйын болумланы мониторингини эмда прогнозун тохтатыдырыуну территориялы системасы къуралгъанды. Къабарты-Малкъар Республиканы паспорту жарашдырылгъанды, муниципальный къуралыулукъланы территорияларын эмда къоркъуулугъа саналгъан объектлени паспортизациялау, аны бла бирге уа аланы къоруулануларын кётюрюню планларын жарашдырыу жаны бла ишле бошалгъандыла.

Ол затла бла бирге кыйын болумладан адамланы бла территорияланы къоруулау, от тюшюню къоркъуусузлугъун бла суу объектледе адамланы къоркъуусузлукъларын жалчытыу жаны бла программалы ишлеге тийишлиси чакъла бир ачха бёлюнмегенни бу ишледе къырал властыны полномочиялы органлары белгиленнген жумушланы толтуруларыны хайырлылыгъын азайтады. 2009 жылда этиллик ишлеге ахча бёлюню 24,4 млн. сом ёлчемде, ол санда КъМР-ни бюджетини ырысысындан 22,2 миллион сом ёлчемде планда кёргюзтюлген суммаларындан ырхыланы бла жер кёчюулени, къоркъуулу жерледе инженер-геология тинтиулени, аладан сора да, таулада бузланы тинтиную бла контроль этиную бардырыргъа тогъуз айны ичинде республикалы бюджётден жаланда 0,7 миллион сом бёлюнгенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Ахшы башламчылыкъ

Иги ата болургъа тынчмыды?

Бу кюнледе Нальчикде сабийлени эм жаш тёлюню чыгъармачылыкъларыны республикалы юйюнде «Жууаплы аталыкъ – тынгылы юйюрню белгисиди» деген ат бла къууанчлы иш бардырылгъанды.

Аны республиканы Тиширыуларыны союзу КъМР-ни Информация коммуникацияла, жамауат бириигиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосуну болушлугъу бла къурагъанды. Башламчылыкъны баш мураты - обществода атаны намысын, сыйын кётюрюу эди.

Аталагъа аталгъан къууанчлы байрамны информация коммуникацияла, жамауат бириигиулени эмда жаш тёлюню ишлери жаны бла министр Борис Паштов ачханды. «Бурун заманладан бери да юйюрде атаны сыйы, намысы да бийик болгъанды. Алай арт кезиуде бизни республикада, битеу Россейдеча, юйюр институт тамыры бла тюрленнгени себепли, ол да башхаракъ болгъанды», - деп жарсып чертгенди Паштов. Юйюрде, обществода атаны намысын кётюрюуде бу башламчылыкъны магъанасы уллу болгъанын белгилей, проблеманы кётюргенлери ючюн республиканы Тиширыуларыны союзуну башчысы Раиса Шоровагъа ыразылыгъын билдиргенди.

Ызы бла Раиса Шорова сёлешгенди. «90-чы жыллада, кыралда тюрлениуле башланнганларында, юйюрню ауурлугъун, сабийлени ёздюрюге жууаплылыкъны тиширыулагъа кеси боюнларына алыргъа тюшгенди. Ол а эр кишилени сыйларын тюшюргенди. Биогюнлюкде бу ишни юсю бла биз аталаны намыслары кётюрюрге итинебиз. Сабийни юйретиуде ата уллу магъанады тутады.

Алай не акъылман сёзле да, аланы айтханла кеслерин тийишли жюрютмеселе, магъаналарын тас этедиле. Сабийлеге уа, сёзле угъай, огъурлу, магъаналы ишле керекдиле. Биогюн бери келген атала кеслерини сабийлерине юлгю кёргюзтгенлерине ишексизме. Жетишимли атагъа – кесини борчларын жууаплы толтургъан атаны санаргъа боллукъду», - дегенди ол.

Ахыры 2-чи бетдеди.

СУРАТДА: Кулийланы Хасанбий юйюрю бла.

Фестиваль

Жюри тамашагъа къалгъанды

Сочиде бардырылгъан кезиулю «Золотой Кубок» атлы халкъла аралы фестиваль Май районну «Феникс» образцовый вокал студиясына уллу жетишим келтиргенди, анда юйренгенлеге уа – сыйлы саугъала. Бу жол эришиулеге тюрлю-тюрлю группаладан жети сабий къатышханды.

Бизни вокалистлеribиз жюрини жыр айтыуларыбла сейирсиндиргендиле. Энчи уа ала Карина Кангашуеваны, Елена Легейданы эм Анна Голобояронаны жаратхандыла.

Конкурсда «феникъчилени» хорламларына къууанырчады. Бешеулен биринчи даражалы лауреатла болгъандыла – Елена Легейда, Жанна Алексеева, Анна Голобоярова, Залим Каров эм Карина Кангашуева. Легейда уа, бек иги жырчыгъа саналып, ачха бла саугъаланнганды. Аны дагъыда Москвада бардыраллыкъ халкъла аралы форумну ишине къатышыргъа чакъыргъандыла.

Диана Тхашигучова бла Залина Цирхова уа экинчи даражалы лауреатла болгъандыла. Сабийле бу жолоучулукъдан кёп сувенирле бла багъалы призле келтиргендиле. Студияны башчысы, КъМР-ни культурасыны сыйлы ишчиси Елена Кан а кёп жылланы ичинде сабийлени чыгъармачылыкъ ишге юйретгени ючюн бек сыйлы – Гран-при - саугъагъа тийишли болгъанды.

Май районну администрациясыны пресс-службасы.

Конкурс

Китапланы сюйгенлери ючюн - саугъала

23-чю ноябрьде Б.Пачев атлы республикалы сабий библиотекада «Мои книжные открытия» деген конкурсну ахыр бёлюмю боллукъду. Он жаз окъуулары лагерини программасыны чеклеринде бардырылады. Анга тири къатышханлагъа къууанчлы халда КъМР-ни Культура министерствосуну Сыйлы грамоталары эм Сабий фонду бла КъМР-де китапланы сюйгенлени обществоларыны саугъаларды берилликдиле.

Конкурс ёсюп келген тёлюню китапланы сюерге юйретиу, сабийлени сейирлерин кенгертир, фахмуларын айныгыр, илму эм художествоолу китапланы даражаларын кётюрюр мурат бла къуралгъанды.

КъМР-ни Культура министерствосуну пресс-службасы.

Дунияны кубогу

Биягъы айырмаланнганды

Европаны доммакъ призёру Алим Гаданов дзюдодан дунияны кубогуну онунчу кезиуюне къатышханды. Эришиуле Жангы Зеландияны Самоа шахарында бардырылгъандыла. Бизни спортчубуз 66 килограмм ауурлукъда сынагъанды къарыуун эм бир бири ызындан жангы зеландиячы Элистер Леатаны, австралиячы Стивен Брауну, канадачы Жозль Бенуаны эм къытайлы Ли Яньны хорлап, алчы болгъанды.

Гадановдан сора да, даражалы эришиуледе Россейни намысын Южноуральскени дзюдо школуну келечилери Кирилл Денисов эм Мансур Исаев да къоруулагъанды-ла. Экинчиси 73 килограмм ауурлукъда доммакъ призёр болгъанды.

Эсигизге салайыкъ, Пекинде Олимпиадагъа къатышхан Алим Гаданов шёндю кеси ауурлугъунда къуралда биринчиди эм олимпиада жыйымдыкъ командагъа кандидатланы тизмесине киреди.

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан.

Жыйылыуу

Малчылыкъны къолгъа алыргъа таукелдиле

Озгъан бараз кюн Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Аграрный политика эм жер бла байламлы халла жаны бла комитетини эм КъМР-ни Эл мюлк эм аш-азыкъ министерствосуну коллегиясыны бирге бардырылгъан жыйылыулары болгъанды. Ишлери эл мюлк бла байламлы организацияланы таматаларындан сора да, илму къуллукъчула, шахар округланы, муниципальный районланы администрацияларыны башчылары, бир къауум эл мюлк предприятияланы таматаларыны, специалистлери чакъырылгъан эдиле. Кенгеште сёз Къабарты-Малкъар Республикада малчылыкъны айнытыуну борчларыны юсюнден баргъанды.

Жыйылыуда бек алгъа эл мюлк эм аш-азыкъ министр Тембулат Эркенов сёлешгенди, республикалы малчылыкъ бёлюмюнде халны юсюнден кыйсха билдиргенди. Биринчи докладны уа аны малчылыкъ эм къумаландырыу иш жаны бла орунбасары Азретали Куготов этгенди. Бёлюмде болумну юсюнден шарт тарихле келтирип, энчи алгъанда, сюгюю малчылыкъны айныгыу не халда болгъанын, алда борчланы юслеринден айтханды. Аланы жашауда бардырыуда жетишимлени, кемчиликлени юслеринден, бёлюмде шёндюгюлю технологияланы, алчы сынауну хайырланмай болмазлыгъыны юсюнден хапарлагъанды.

Андан сора «Кабардино-Балкарское по воспроизводству и биотехнологиям» ачыкъ акционер обществоу генеральный директору Арсен Утижев сёлешгенди. Республиканы эл мюлкюнде чыгъарылгъан продукцияны 60 процент чакълысын малчылыкъда урунганла береди. Ол бёлюм жетишимли болур ючюн а, бек алгъа мюлкледе малланы къумаларын игилендире барыргъа керек боллукъду, дегенди. Ол борчну тамамлау жаны бла къаллай мадарла этерге тюшеригинди, озгъан кезиуде жангыльчыла, терсликле, ол угъай эсенг, иесизлик окъуна жиберилгенлерин айтханды.

Ол башчылыкъ этген предприятияны жанындан малчылыкъны айныгыуга къаллай къошумчулукъ этиллигин билдиргенди, бирге ишлерге чакъыргъанды. Ара мюлклени асламысы чачылгъаны себепли малчылыкъда ишни ауурлугъу фермер эм энчи иели мюлкледеди. Алагъа аслам эс бурургъа, болушургъа керек боллукъду. Алайсы малчылыкъдан продукция алыуну алгъынгы чеклеге жетдирген къыйынды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Суратны **Борис БЕРБЕКОВ** алгъанды.

Тембулат Эркенов Псынадаха элни техник-осеменатору Ахмед Гауновха лаборатория автомашинаны къагъытларын берген кезиу.

Жазылыуу - 2010

Багъалы окъуучула!

2010 жылны биринчи жарымына жазылыу кампания андан ары бардырылады.

«Заман» газетге сиз связьны къайсы почта бёлюмюнде да жазылыргъа болукъсуз.

Жазылыуну алты айгъа багъасы тюрленмегенди, алгъынгылай къалгъанды - 356 сом 10 капек.

Бизни индексибиз - 51532

Ачыкъланнган бузукъулукъланы мычымай кетерирге

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеи.

Чечен улу МЧС-ни келечиларн районланы администрациялары бла бирге ишлерге чакъыргъанлы эм былай айтханды: «Адамланы жашаулары бла ойнаргъа ахырда жарамайды. Биз аланы къоркъуусузлукъларын жалчытыргъа керекбиз. Аны ючюн жууаплы адамларгъа шарт борчла салыргъа тиййишлиди».

Ызы бла промышленность, отлукъ-энергетика эм ЖКХ министр Адиб Абрегов сёлешгенди. Ол айтханнга кёре, жашау журтлада къоркъуусузлукъны жалчытыу жаны бла мадарла дайым да этиледиле. Кюз арты-къыш сезон башланнгынчы, ала техника жаны бла тинтилип, хар бирине паспортла бериледиле. Бусагъатда битеу юйле да къышха 100 процентге хазырдыла.

Жашау журт-коммунальный мюлкде реформаланы бардырыуну чеклерине жашаргъа жарамагъан, осал халда юйледен адамланы кёчюрюу жаны бла иш барады, жылны ахырына от тамманлынлын бошаллыкъды. Бусагъат заманда Урван эм Прохладна районлада 12 эм 35 фатарлы юйледен адамланы кёчюрюрге ахча бёлюннгенди.

Жыйылыуда дагъыда Саулукъ сакълау министерствону бёлюмюню таматасы Этезланы Руслан, экология, технологиля эмда атом къоркъуусузлукъгъа къарау жаны бла федеральный службаны Средне-Кавказский Управлениясыны бёлюмюню таматасы Сергей Диасамидзе эм КъМР-ни урууу эмда социальный айныуы министри Тюбейланы Альберт сёлешгендиле.

Этезланы Руслан айтханнга кёре, озгъан жылда-14, быйыл а 9 саулукъ сакълау къыралл учреждениядан от тюшюуню билдирген сигнализацияла салынгандыла. Энди ала амбулаториялада да болургъа керекдиле, ол жаны бла иш барады.

Жоруклъгъа тийишлиликде мекямланы биринчи этажларында темир чалдишле ачылырга этилирге керекдиле, алай аланы барын да алышындырыргъа ачха жетмейди. «Бир-бир учреждениялада, сёз ючюн, наркология диспансерде чалдишле экинчи, ючюнчю этажлада да бардыла. Аладан бир ненчаси ачылырча этгенбиз. Алай саусузла, киритлерин бузуп, къачагъса юкрешгенлери ючюн аланы жангыдан жапхан этгенбиз», - дегенди Этез улу.

Сергей Диасамидзе уа аслам эсни кёп къатлы юйледе эм саулукъ сакълау учреждениялада лифтле осал халда болгъанларны да бургъанды. Ол келтирген шартлагъа кёре, аладан бир-бирлери 40 жылдан аслам заманны ишлейдиле. Сёз ючюн, шахар клиника больницаны сабийле туууу бёлюмюнде лифтге 46 жыл болады. Аланы хайырланы болжал а жаланда 25 жылды. Алай бла битеу да бирге саулукъ сакълау учреждениядала болгъан 75 лифтден 15-син тохтатыргъа тюшгенди. Нальчикде кёп къатлы юйледе уа адамланы жашауларына къоркъуулу болгъанлары ючюн сюд органланы оноуу бла 129 лифт тохтатылгъанды.

Парламент тынгылаула, битеу айтылгъанны эсге алып, КъМР-ни Правительствосуна эсгертиулени къабыл этиу бла бошалгъандыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Жамауатны къоркъуусузлугъун жалчытыу - магъаналы борчду

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеи.

Билдириую республиканы системасын жангыртыу жаны бла ишлени тамамлар ючюн, конкурс торгланы бардырыугъа 7,49 миллион сомгъа заявка берилгенди. Авария-къутхарыучу формированиланы объектлерин техника эм ырысхы жаны бла жалчытыр ючюн, предприятияланы бла организацияланы ырысхылырындан 0,35 миллион сом бёлюнгенди. Саулайда целевой программаны толтыруугъа 8,5 миллион сом бёлюнгенгди неда ачха бёлюую кёргюзтюгген ёлчемлерини 34,9 проценти. 2008 жылда адамлагъа бир жерден билдириую территориялы автоматизацияланнган системасыны проектсмета документациясын жарашдырыргъа белгиленнген ишлеге быйыл 1,2 миллион сом ёлчемде ачха берилгенди.

Сергей Шагинни билдириуюне кёре, 2009 жылны 9 айында республиканы жеринде эки къыйын болум болгъанды (2008 жылны ол кезиуюню ичинде болгъан ногенний эмда табийгъат бла байламлы чыкъгъан, аладан тёртюсю техногенний жаны бла, бири уа биология-социальный жаны бла байламлыды). 2009 жылны 1-чи октябрине ишлемеген адамланы энчи къоруланыу керекле бла жалчытыныулары 97,6 процентге жетдирилгенди.

Докладда республиканы адам саны 133 352-ге жетген эллерини 74-сю (битеу да адамланы саныны 41,34 проценти) от тюшюуге къажау кюрешген бёлюмлени терк окъуна эс бурууларыны мардалы заманларында тюйюлдюле. Чакъырылгъан жерге кёргюзтюлген заманда биринчи бёлюмню келиримн жалчытыр ючюн, республиканы муниципальный къуралыулукъларында от тюшюуге къажау кюрешген жангы депола ишленирге керекдиле. Къыйын болумланы кетирге керекли финанс эм ырысхы ресурсларны къурау жаны бла къошакъ мадарла этерге деп рекомендация берилгенди.

Татьяна БОРОВИНСКАЯ.
КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Посланияны юсюнден оюмла

Тынгылы, тюз эмда умутландыргъан документ

Россей Федерацияны Президенти Дмитрий Медведевни Федеральный Жыйылыууну кезиую Посланиясы бла шагъырей бола баргъанынг къадар, ол къарыуларны башчысыны муну аллында жылладагъы мынга ушаш документледен эсе иги да айырмалы, иги да басымлы болгъанын кёресе. Ол айырмалыкъ недеди десегиз, биринчиден, Президент халкъны кенгеше, оноугъа къатышыргъа чакъырады, экинчиден, Россейни бюгюннгю жашау-турмуш болумуну, аны экономикасын айныргъа къоймай тургъан кемчиликлени, чырмауланы юслериндеи букъдурмай-буюкъмай ачыкъ айтады эмда аланы къалай кетирирге боллугъуну шарт амалларын кёргюзтеди.

Документде бек алгъа къыралны шёндюгю экономикасыны айныу атламлары акъыярындыла, ала башха кючлю къырлланы бусагъатдагъы кёрюмдюлериндеи иги да артда къаладыла, деп белгилегенди. Ол а производствону жангыртыу (модернизациялау) жаны бла тийишли мадарла этилмегенлерини хатасындан болгъанды.

Кертиси да алайды. Промышленность предприятияланы асламысында оборудование эски болгъанды. Аланы кёбюсю Совет Союзну заманындан къалгъан техника эмда оборудование бла ишлейдиле. Аны ючюн ала шёндюгю заманнга келишген конкурентциягъа чыдагъан продукцияны чыгъаралмайдыла. Ол а ата журтлу продукциягъа дуния рынокда кесини жерин табаргъа чырмаулукъ этеди. Алай эсе уа, экономиканы эки аягъындан да акъсатхан жартылыкъладан бириди.

Ол себепден Президент кесини Посланиясында космос технологияла, телекоммуникация системала дегенча шёндюгю хайырлы технологияланы производствогъа сингдириуге энчи эс бурады. Иги айныгъан кыярраллада аллай технологияланы эртгеден бери хайырланып келедиле. Аланы предприятиялларында ишни башындан аягъына дери роботланы «къоллары» бла тамамлагъан цехле, производствола ишлейдиле. Аны себепли алада чыгъарылгъан продукцияны кеси багъасы кёп да учузду.

Бизни промышленностубузда уа ол зат алыкъа жокъну орунундады. Эски оборудование бла уа жараулу да, учуз да продукция чыгъараллыкъ тюйюлсе. Аны эсге алып, къыралны башчысы бу жууукъ беш жылны ичинде халны тюрлендирир жолларын белгилегенди.

Дагъыда улу проблемаладан бири – жарашдырыучу промышленностьну къарыусузлугъуду. Аны юсюнден тохтамай айтылгъанлай турады, къырал даражада оноула да этиледиле, болсада ол бёлюмню аягъы юсюне салырча тауккел мадарла этилгенлери кёрюнмейди.

Бу жолгъу Посланиясында Дмитрий Медведев социальный вопрослагъа да бек уллу зт бургъанды, бютюнда халкъны саулугъун сакълауну игилендириую мадарларына. Ол жаны бла алып къарагъанда, хал игиди дерге жарарыкъ тюйюлдюр. Дарманланы кёбюсюн тыш къырлладан сатып алыргъа тюшеди. Къыйын саусузлагъа, сёз ючюн, жюреклери, ёпкелери, къанларды ауругъанлагъа, рак, диабет, дагъыда аллай къыйын ауруулладан къыйналгъанлагъа болушурукъ иги дарманла бек багъадыла.

Больницала шёндюгю медицина оборудование бла толу жалчытылмагъандыла. Мындан ары аллай халгъа тёзюп турургъа жарамазлыгъын чертип айта, Президент къыска заманны ичинде аллай дарманланы аслам санда чыгъарыуну къурагъа, аланы багъаларды нек ёсе баргъанларына, аны ючюн терслик кимде болгъанына къаран, прокурор надзорну ючюнлендириуге, терсликлери болгъанланы жуугъаса тартырга буюргъанды.

Халкъны жашау къолайлын тохтаусуз игилендире барыугъа да уллу магъана берилгенди. Бизни адамларыбыз не жаны бла да къолайлы, тюзлюкюв, тап жашау болумла къуралгъан къырралда жашаргъа керекдиле, дегенди ол.

Север Кавказда шёндюе бола тургъан ишлеге да аслам эс бургъанды къыралны башчысы. Регионда, бегиректа Чеченде бла Ингушда биилик, байлыкъ ючюн кланланы талашыулары, мурдарлыкъ ишлени тохтамагъанлары жамауатны да, къыралны башчыларын да бек тынгысы этеидле. Аны себепли анда халны игилендириур ючюн, мындан ары биюон къаты мадарла этилликдиле, деп эсгертгенди Дмитрий Медведев.

ТЕКУЛАНЫ Жамал,
урнууну ветераны.

Ичги - бери, намыс - кери

Къырал башчыбыз Дмитрий Медведев Посланиясында битеу халкъгъа эшитдирип айтханды ичгиличилик уллу палахыны, зарнаны юсюнден. Жер-жерледе власть органла, жамауат саулайда Президентни айтханына эс буруп, андан тийишли оюм этселе, Ата журтубузгъа, хар юйюрге улуу хайыры тиерикди. Андан уллу ахшылыкъ боллукъ тюйюлдюр бизге, таулулагъа да.

Бусагъатда ара телевидения-да, басмада да бу темагъа дайым айтылгъанлай турады. Алай оюмла уа бирча тюйюлдюле. Бирле ичгичиликге тыйгъыч салынмаса, халкъыбыз адамлыкъ жаны бла аманнга кетерикди деп къуугъун этип турадыла, жамауатны аны юсюнден сагъыш тъайгъысына киригге чакъырадыла.

Битеу къыралны жарсыуу болгъан ичги бизни малкъар халкъгъа келтирген хатала бютюнда уллудула. Аланы юслеринден айтылыр ючюн къалмайды. Алай ичги ичерге жетген заманда уа аны душманлыгъы, палахы да кёзге кёрюнмейдиле. Нёгерсиз жюз грамм тартыучула араксыны атын алай татлыкъсынын айтадыла, дуниялырында хар не тюрлю ахшылыкъ да аны юсю бла келгенча.

Мен а алагъа жазыкъсынгган этеме. Ала кеслери ангылай да болмазла къаллай бир насыпсыз болгъанларын. Биринчиден, ала Аллах чамланнганладыла. Ол харам этгеннге жанларын алай атханла башларын гюнях-ха сугъадыла. Аны бла да къалмай, бек алгъа намысларын жер бла тенг этедиле, юйюрлерин жарлылыкъгъа къоядыла, сабийлерини бетлерин жоядыла, насыплларын сыйырадыла.

Жамауат, сагъыш этчи ичгичи аталары болгъан сабийлени бетлери жарып, кёллери кётюрюлюп кёргенмиди киши? Аны алайлыгъын билмеген уллу, гитче да жокъду. Кеф болуп келген атала юй бийчелерини намысларын тюшюрюп, аланы жашауларын жаханимни жети къатысы этип къоймай, жашларын, къызларын аман къылыкъгъа юйретедиле, сабийликлерин, жашлыкъларын аякъ тюгге малтайдыла.

Аллай къаргъышлыкъ юйюрледе ёсгенледен адеп-къылыкъ, намыс къалай тапсын къоншу, тийре, жууукъ, тенг да. Аллайла битеу жамауатха ауур жюкдюле. Къалай болмасынла! Башларына урунурну, мал кютерни, бакча этерни орунына, кимден болса, шеша багъа излеп, кюнлерин орамлада ашырсала.

Таулула бек къыйын кюнлеринде да кишиге къолларын узатмагъандыла деп, кёлюбюзню басабыз, аны бла ёхтемленебиз. Ингичи таулула тилекчиле боладыла. Аны бедиш болгъанына магъана бермейдиле. Алай этип, кесленине, халкъыбызгъа айып келтиредиле. Ала жангылдыла, башларын палахха къойдула. Къалгъанла аладан кёргенлерин этмез, ичгичиле аз болур ючюн, ичи кёл салып къайгырабызмы, аны уллу ауруу, къыйынлыкъ болгъанын жаш адамлагъа ангылатабызмы? Мен айланнган, кёрген жерледе от горлю зат жокъду. От угъай, ичгилени сыйлары кётюрюле барады. Къууанчлада адамла не къадар кёп аракъы ичселе, аны махтаугъа санайдыла ансы, андан келлик хаталары сан этмейдиле.

Ичги ичиу таулу халкъгъа бир заманда тёре болмагъанды, аны ызындан болуп, къарын къайгъылары эттенлени даражалары бек тёбен тюшгенди. Не уллу жигитлик этген адам окъуна къазан жанына жанлап, шапа къанагъа салгъынчы, андан эт чыгъарып ашаса, бек уллу айыпха саналгъанды. Энди уа он тюрлю «мажарыулукъну да» кишилик сунадыла. Гитче затда намыс, адеп болмаса, уллу затда ала тобылмайдыла.

Бусагъатда, хар зат да кечилген, «айып кёз чыгъармайды» деген жорукъ бла жашагъан кезиуде мурдарлагъа, уручулагъа, аталарын, аналарын тюйюучюлеге окъуна намыс бериледи. Сора ичги ичгинлеге къажау ким кюрешиирикди?! Алай ичгини ахыры бир заманда иги бла бошалмагъанды.

Бютюнда бег а, иги эсирген да этип, тау жоллада автомашиналарына къанатла битдиргенлеге уа оллу жиляу, сыйыт келтиреди. Бизни халал жюркли адамларыбыз, аланы да гюняхларын, айыпларын жулургъа кюреше, кеси кеслерин жубатадыла, жапсарадыла.

Хар адам Улуу Аллахдан бек алгъа узакъ ёмюр, саулукъну болууну тилейди. Бир-бирле уа жашай барчаларны сайын ичги бла саулукъларын тас этедиле, ёмюрлерин кюсхарта-дыла, ариу сыфатларын бузадыла. Он а ичгичиле саулукъларына кеслери сугъанакъ-лыкъ этедиле демекликди.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин,
«Заман» газетни корреспонденти.

Иги ата болгъан тынчмыды?

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеи.

Республиканы битеу районларында, шахарларында да тишириланы советлери, жер-жерли администрацияланы келечилери бла кенгешип, бек иги аталаны сайлагъандыла. Ала не затны салгъандыла эм башха? Ишлегенлерине, адеплиликлерине, жамауатда кеслерин къалай жюрютгенлерине, къаллай сабийле ёсдюргенлерине эс бургъандыла. «Бек иги ата» деген сыйлы атха башха-башха жыл санлы оноч эр киши тийишли болгъандыла. Ол санда Черек райондан Чатталаны Мусса, Хасаниядан Рахайланы Сагъыт эм Элбрус райондан Къулийланы Хасанбий да бардыла.

Чатталаны Мусса Къашхатау элни тюрлю-тюрлю организацияларында урунуп келгенли отуз жыл болады. Он халал жюркли, тюз ниетли адамды. 1966 жылда Теммоланы Аминат бла бир юйюр къурагъанды. Ала тёрт жаш ёсдюргендиле эм кючлю, шуёх, юлгюлю юйюрге саналгъандыла.

Алай 1989 жылда къыйын аруудан сора Муссаны юй бийчеси ауушады. Ол а, анга кертичилей къала, экинчи юйюр къурамай, битеу жюрек жылыуну жашларына бергенди. Аланы барысы да, билим алып, юйюрлю, сабийли да болгъандыла.

Рахайланы Сагъыт онбир сабийни атасыды. Аладан жетиси, усталыкъла алып, бирер жерде урунадыла, тёртюсю уа алыкъа школда окъуйдула. Сагъытны жашлары спорт бла кюрешедиле, бирлери уа аскерде къуллукъ этип да къайтханды. Онбир сабийден бешиси юйюрлю болгъандыла.

Къулийланы Хасанбийни юйюрю тынгылы, намысы жюриген юйюрледен бириди районда. Сабийин сюймеген ата-ана жокъду, Хасанбий да алайды. Эки къызчыгъындан бири туугъанлай окъуна къыяуюду. «Бу жашарыкъ тюйюлдю, биз бир зат бла болушаллыкъ тюйюлбиз», - деп жиберген эдиле больницадан врачла. Алай, бармагъан жери къалмай, ол къызы Фариданы аягъы юсюне салгъанды. Быогюнлюкде ол сау-саламат, тенглеринде артха къалмай, школну бошай турады.

Къулий улу Элбрус районну шахта-къурулуу управлениясына башчылыкъ этеди. Аны коллективде, жашагъан жеринде да намысы жюрюйдю.

Атала барысы да сыйлы грамоталагъа эм башха саугъаларгъа тийишли болгъандыла. Аланы байрамларын сабийлени эм жашлёлюню чыгъармачылыкъларыны республикалы юйюне жюриген сабийле кеслерини концерт программаларыбла бла биотюн жарыкъ этгендиле.

ОСМАНЛАНЫ Айшат.

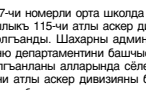

Унутулмазлыкъ жигитлик

Нальчикде 7-чи номерли орта школда Къабарты-Малкъарны айтхылыкъ 115-чи атлы аскер дивизиясына аталып ингир болгъанды. Шахарны администрациясында билим бериую департаментини башчысы Тимур Мальбахов, жыйылгъанланы алларанда сёлеше, былай айтханды: «115-чи атлы аскер дивизияны батыр жашлары жанларын бизни биогюннгю жарыкъ жашауубуз ючюн бергендиле. Аланы ол къыйынлырына дуниядя бир зат бла да багъа бичерге кишини къолундан келлик тюйюлдю. Биогюн бизни алагъа этерик ахшылыгъыбыз жаланда аланы эсде тутуду, тёлюден-тёлюге жигитликлерини юсюндеи айтып, алагъа махтау салыуду».

Андан сора ингирде Улуу Ата журт урушу тарыхыны, атлы дивизияны къалай къуралгъаныны юсюндеи сёз баргъанды. 1942 жылда Улуу Ата жууут уруш башланнганлай, партияны Къабарты-Малкъар обкомуну айтыуу бла 5500 адамдан дивизия къуралгъанды. Оп, душманны Сталинградха баргъан жолун кесе, Дон суну жагъаларында, Сальский тюзледе къалыл сермешлеге къатышхандыла. Алада 4000 аскерчи немецли фашистлени къолларындан жоюлгъандыла.

Ростов областъда Мартынов районда жашагъанла бюгюн да дивизияны аскерчиларини айтхылыкъ кишиликлерини юсюнден жюрек ыразылыкъда айтадыла. Мартыновканы орамларыны бирине Къабарты-Малкъар деп, экинчи орамгъа уа политрук Хажмудар Озовну атаргъанды. Районну жеринде ондан артыкъ къарындаш къабырла бардыла. Аланы мемориал къанталарына ёттюрлюк этип ёлгенлени барысыны да атлары жазылыпды.

7-чи номерли школну музейинде, окъуучула бла устазла жыйып, атлы дивизияны аскерчиларини юслеринден кёп шартла, эсгериуле бардыла. Ингирге келген школчула Улуу Ата журт урушну юсюнден кеси кёзлери бла кёргенча хапар айтхандыла, аскер-патриот жырла жырлагъандыла, назмула окъугъандыла.

Роза Сабанчиева атлы аскерчи Кошоков Канчумасны къызыды. Ол кёп жылланы «Горянка» газетни баш редактору болуп ишлегенди. Тюбешиуде сёлеше, былай айтханды: «Бу школда эсгериую ингирлери быйыл ючюнчю кере барадыла. Сиз жанларыр бизни биогюннгю кюнюбюз ючюн берген жигитлени юслеринден сабийлеге быллай шартла айтып, аланы ёлюмсюзлюкларине сый бергенигизге мен бек ыразыма. Сау болугъуз».

Марина ЧИПОВА.
Нальчикде жер-жерли администрацияны пресс-службасы.

Малчылыкъны къолгъа алыргъа таукелдиле

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеи.

«Къабарты-Малкъар Республиканы ветеринар управлениясы» республикалы къырал управленияны начальниги Резуан Тлупов кесини сёлешиуюн: «Малчылыкъны андан ары айныгъаныу бла мадарларындан бири - къуманладырыу ишни тийишли дараджагъа жетдирмей жарамазлыгъы базмды. Алай аны бла бирге сюрюуени къоранчсыз сакълавлыуларын жалчытыргъа керек боллукъды..» - деп башлагъанды. Баш борч - маллагъа жукъгъан ауруула жайылмазларын жалчытыуду. Ол чекге жетер ючюн, ветеринар службаны келечилери къаллай мадарла этгенлерин, мындан арысында не затха энчи эс бурулугъун айтханды. Тышындан сатып алынгнан малла бла жукъгъан ауруула келтирилмезлерине бурулгъан карантин мадарла тийишли даражада бардырылгъанларын да билдиргенди.

Парламентни депутатларына, министерствону коллегиясыны членлерине битеу жыйылгъанлагъа энчи предприятияда – Зольск райондагъы «Верхнемалкинский» эл мюлк производство кооперативде малчылыкъ жаны бла болумну юсюнден ул предприятияны таматасы Хасан Начоев билдиргенди. КъМР-ни Эл мюлк эм аш-азыкъ министерствосу эм «Кабардино-Балкарское по воспроизводству и биотехнологиям» ачыкъ акционер обществону таматалары ол башчылыкъ этген мюлкде малланы къумалылыкъларын игиледирир ючюн, къолдан уулгъандырыучу лаборатория къурагъа болушурукъларын тилегенди.

Сёлешиулеге «Кабардино-Балкарское по воспроизводству и биотехнологиям» ачыкъ акционер обществода къурала тургъан селекция-къумаландырыу араны илму иш жаны бла таматасы, эл мюлк илмуланы доктору, Къабарты-Малкъар къырал эл мюлк академиясыны профессору Владимир Гукежев да къошулгъанды. Сютлю малчылыкъны айныгъыуда ол биотехнологияланы кенг хайырланыу къалай болушуругъуну юсюнден шарт юлгюле келтиргенди, жууукъ 3-4 айны ичинде ара ишлеп башларыкъды.

КъМР-ни Парламентини Аграрный политика эм жер бла байламлы халла жаны бла комитетини председатели Хажмурид Тлехугов, башха депутатла, эл мюлк эм аш-азыкъ министр Тембулат Эркенов, эл мюлк организацияланы башчылары, специалистлер докладчыларгъа бла сёлешиулеге къошулгъанланы кёп тюрлю соруула бергендиле, тынгылы жууапла да алгъандыла.

Кенгеш бошалгъандан сора анга къатышханла «Кабардино-Балкарское по воспроизводству и биотехнологиям» учреждениядя ишленнген энчи лабораторияда эм къумалы малла турлукъ комплексде болгъандыла, мындан арысында къумаландыруу ишкъалай къураллыгъы бла шагъырейленнгендиле.

Эм ахырында Тембулат Эркенов малланы къолдан урлукъландырыучу техниклени къауумна жеринде автомашиналаны мурдорунда жарашдырылгъан гитче лабораторияладан ачхыланы эм документлени къоллараына тутдуруп, къызыу алгъашлагъанды. «Белгилисича, быллай машиналаданиширп тап къурау бла айырмалы болгъан техника-эксменаторладан онусуна берилген эди. Бу жол да аллай бир специалист тийишли болгъанлай. Жылны ахырына дери аланы саны 50-ге жетдирилликди», - дегенди.

Ол ишге сауъаланнганла да, жыйылыугъа къатышханла да ыразы болгъандыла. Малланы къолдан урлукъландырыуда хайырланылыучу инструменттлери, башха кереклери болгъан лаборатория орнатылгъан автомашинада уллу харфла бла телефон номерле жазылыпдыла. Малы бугъагъа айланнган адам, он номер бла сёлеши, техникни чакъырырга боллукъду. Аллай онг берилген специалистни уллу элде неда гитче элледен бир ненчасында жумуш тындырыргъа къолундан келликди.

КЪАЙГЪЫРМАЗЛАНЫ Борис.